

n betalen met
de reeders al
jes zijn. Maar
e figuur van
17 K. S.

prek hebben
r je aan lik-

gum. Al even

kel nog wel
belijdenis.
lenis gegeven.
eenteerd aan
nderscheiding-
ische formule
terpreteeren".
66k.

geloovig tel-
wie de Geest
enz. Daarvan
te tellen bij
OOREN TOI

ze zijn te tel-

dan er in de
nodooraat ge-
i) de formule

les nu zonder
beleden? Den
eer wordt de
K. S.

r dan
aken

evier, d.i. ge-

de Dominica-
het brevieren
roken, zonder

meerd en het
verd gezonden
Dominicaners
brevieren.
Paus kon zijn
elaatbaar, dat

inicaners van
der vermaard
ing waren de
allen een pijp

verwondering,
niet om raad
zij de vraag,
ren te roken,
n een outken-

ichten en ver-
ig van de Do-
Paus hadden
adden ontvan-

gesteld, Jullie
ms het bidden

oken mochten
lijke goedkeu-
K. S.

AL LEVEN

id

it zijn „loon
oonslaaf zijn.
" ontvangen.
Reeds eerder
u weer doen,
i hebben, dat
p Christelijke
rwaardige po-
gechargeerde
er die positie
d schandelijk
t, als onder-
i zich naar
i zijn God te
e arbeid, door
loon, dat hij
eef, is maar
stelijke schrij-
ganisatie ver-
g zouden ont-
lelijk aanwijs-
ie vocabulair.
ie of verriicht
ast aan God,
van hem zoo
Het chris-
ame ver-
roeping,

adelt den arbeid. Want de spreuk der
Benedictijnen „Qui laborat orat" (Wie arbeid
bidt) moge door haar algemeenheid in deze
zondige wereld onjuist zijn, daar waar
bidden en werken samengaan, waar het
werk in de levens- en gebedsgemeenschap
met God wordt begonnen en volbracht,
krijgt iedere arbeid, ook de nederigste,
de hooge keur van het met Gode
medewerken. Tegenover dat denigereend
(zwart makend) spreken over het werk van
den loonarbeider onzer dagen als over
werk, dat ligt in het verlengde van de
machine, en dat nog wel door den
secretaris van het C.N.V., kan zelfs het
getuigenis van een socialistisch schrijver
als Hendrik de Man nog ten voorbeeld
worden gesteld, die in zijn boek „De
socialistische idee" eerlijk erkent op blz.
89: „eerst het Christendom heeft den
arbeid, iederen arbeid de wijding van
„werk" verleend, dat een der hoogste
plichten was, die de mensch ter eere
Gods heeft te vervullen".

De mensch-arbeider „een verlengstuk
der machine", een routine-arbeider, die
geestdoodend werk doet, dat zou dus
het beeld zijn door de periode van
toenemende, moderne industrialisatie in
het leven geroepen. Dat zou in zich
bergen een stuk onvrijheid, slaafsche
gebondenheid van den arbeider aan de
machine en het geestdoodend tempo van
den mechanischen arbeid. Is dat beeld
juist? Wij willen dat gaan onderzoeken.

Het is al weer wat jaren geleden, dat
de bekende Rotterdamse dichter van
volksliedjes, Speenhof, in een van zijn
versjes zong:

De elevatoren, die zuigen het graan
En de nijvere werkmans moet blijven
staan.

In die regels kwam een voor vele
havenarbeiders uit die dagen pijnlijke
situatie aan het woord, toen bepaalde
handenarbeid door mechanischen arbeid
werd vervangen, welke technische vinding
en verbetering niet terstond gepaard
ging met de oplossing van het daardoor
ontstane sociologische probleem, een
verschijnsel, dat in de eeuwen, die achter
ons liggen sedert de Middeleeuwen
herhaaldelijk tot spanningen in het
arbeidsleven aanleiding gaf. De
arbeidsverdeling, het voor zichzelf vinden
en het anderen aanbieden van nieuwe
arbeidsstaken hield geen gelijken tred
met de geweldige ontdekkingen, die van
grooten invloed waren op den arbeid van
den mensch. Hoewel wij reeds in de
zestiende eeuw tal van technische
vindingen in het arbeidsproces in
toepassing zien brengen als b.v. het
smelten van gietijzer in hoogovens,
het mechanisch zagen van hout e.d.,
begint toch eerst recht met de uitvinding
der stoommachine in de 18e eeuw het
tijdperk, waarin de machine haar
zegetocht houdt. Geweldig waren de
veranderingen in het arbeidsproces,
die hierdoor ontstonden. Poogde
aanvankelijk de handwerksman nog
door tegen steeds goedkoopere prijs
te gaan werken zijn positie te behouden,
reeds heel spoedig moest hij den
ongelijken strijd tegen den machinalen
arbeid, hoe krampachtig hij ook zijn
terrein verdedigde, grootendeels
opgeven, ook al bleef in de benaming
„handwerk" tegenover „fabrieks-
werk" de hooge waarde, die het werk
van den kundigen handenarbeider
had en heeft, vrijwel onbetwist
blijvend erkend. Het tempo-verschil
was evenwel beslissend. De machine
ging veel handenwerk overnemen
en vervangen. Zoo vermeldt Baines in
zijn „History of Cotton Manufacture"
(Geschiedenis der Katoen-fabricage),
aangehaald door Ir. Ernst Hijmans in
zijn dit jaar verschenen werkje „De
toekomst van onze arbeid" (uitgave
Stenfort Kroese, Leiden, biz. 31),
dat tusschen 1760 en 1810 de
productiviteit per arbeider in de
spinnerij maar eventjes met 266
werd vermenigvuldigd. Deze
mechanisatie zette zich steeds
verder door tot in onze eeuw,
als vervanging van handenarbeid
door machinalen arbeid. Men heeft
dat wel de eerste industriële
revolutie genoemd. In zijn
inaugurele rede ter aanvaarding
van het buitengewoon hoog-
leeraarschap in de sociologie
aan de Nederl. Economische
Hoogeschool te Rotterdam,
uitgesproken op 27 Oct. van
vorig jaar, en in druk
verschenen eveneens bij
Stenfort Kroese, Leiden,
onder den titel „De
wenteling der wetenschap
en de maatschappij van
morgen", kondigt Prof. Dr.
Fred. L. Polak de nadering
van de tweede industriële
revolutie, zooals hij het
noemt, aan: „Tot dusver
verving de machine
menschelijke en dierlijke
spierarbeid. Het handwerk
en een deel van het
ambacht en het klein-
bedrijf als ook de
huisnijverheid zijn
daardoor vernietigd.
Wat staat evenwel nu
te gebeuren? In de
tweede industriële
revolutie zullen de
machines ook sensorische
(zintuiglijke, G.) en
intellectuele functies
overnemen: ze zullen
het werk overnemen
van de zintuigen, het
zenuwstelsel en de
hersenen van den
mensch, die zich
juist door het gebruik
daarvan, naar hij
dacht, van de overige
schepselen op aarde
onderscheidde. Er
zullen geen
geschoolde arbeiders
meer nodig zijn om
de wijzerborden der
instrumenten te
controleeren en te
beoordeelen". De
professor vervolgt dan:
„Naast de vol-
automatische
telefooncentrale,
naast de „muziek
in blik" van de
sprekende film en
naast mechanisch
vervaardigde
signalen, naast de
automatische
piloot voor
vliegtuigen en de
automatische
stuurinstallaties
voor schepen, naast
de automatische
anti-aircraft of
zichzelf doelbewust
voortbewegende
projectielen, naast
de automatische
kookinstallatie,
het zelfontwikkelende
phototoestel of de
zelfschakelende
auto, naast de
electrische
rekenmachines en
andere in Amerika
als „servo-mechanismen"
aangeduide
nieuwe automatische
denk-instrumenten,
zullen meer en
meer vol-automati-

sche fabrieken
verrijzen". Van de
mechanisatie der
sensorische en
intellectuele
functies geeft de
professor in een
noot achter zijn
rede vervolgens
nog eenige
merkwaardige
staaltjes van
reeds in toepassing
zijnde uitvindingen
op dit gebied in
Amerika. Een
enkele willen wij
noemen, terwijl
wij voorts den
geïnteresseerden
lezer mogen
verwijzen naar de
rede van den
hooggeleerde zelf,
Prof. Polak
verhaalt dan van
de machine Mark
III in de
Universiteit van
Harvard, welke
reus 65.000 cijfers
zich kan herinneren
en door een
ingenieus controle-
systeem hoogst
ingewikkelde
vraagstukken,
4000 verschillende,
mathematische
bewerkingen
omvattende, kan
oplossen. Hij
vermeldt van
rekenmachines,
waarbij het
vermenigvuldigen
van twee getallen,
elk van 16 cijfers,
geschiedt in minder
dan een achtste
van een duizendste
van een seconde.
Hij rept zelfs van
een apparaat, dat
reeds is geconstrueerd,
waarmede blinden
kunnen lezen door
te hooren. Wat
n.l. gedrukt is wordt
met behulp van een
kunstmatig visueel
zintuig opgevangen
en omgezet in
geluid. Zoo zijn
er verder in
Amerika reeds
vol-automatische
autocarrosserie-
fabrieken in
bedrijf, terwijl
soortgelijke ook
reeds zijn
geïnstalleerd in de
metaal- en
textiel-nijverheid
alsmede bij de
atoomkernenergie-
fabricage.

Met opzet hebben wij van dat
probleem van
vervanging van
handenarbeid door
mechanischen arbeid
den ontzagwekkenden
uitgroei doen zien
in de vervanging
zelfs van bepaalde
menschelijke geestes-
arbeid door
mechanischen arbeid
en dan dat alles,
zooowel van
ondernemer als van
arbeider, van den
ondernemer, wiens
fabrikaat en
apparatuur om het
te vervaardigen
achterop of zelfs
geheel buiten gebruik
raken, zoo goed als
van den ondergeschikten
loonarbeider, voor
wien bepaalde
arbeid door
mechanisatie of
verandering van het
werkproces komt te
vervallen. Wij
willen er ook
hierbij weer op
wijzen, dat, indien
er hier gesproken
zou moeten worden
van

Aangaande mij en mijn huis

Voeten, die zich haasten om tot kwaad te loopen.

Wat een wonderlijk vermogen heeft de
grootte Schep- per aller dingen den
mensch daarin gegeven, dat hij zich
bewegen kan. Den drang daartoe heeft
Hij den mensch gegeven, maar ook het
instrument, dat hij daartoe noodig heeft
gaf Hij hem in zijn beenen en voeten.

De mensch moet zich bewegen, maar
tegelijk kan zich bewegen. Reeds het
kleine kind, van nog geen jaar oud,
oefent zich, met vallen en opstaan, in
grootte volharding, om zich te verplaatsen:
eerst krullende, op handen en voeten;
dan op zijn voeten, terwijl het zich
vastgrijpt aan een steunsel, welke het
maar grijpen kan — en dan, in één,
zonder zich vast te houden! Het
ghundert van plezier, trotsch op zijn
prestaties, als hij met wankelende
schreden nog, al balanceerende, den
afstand neemt van stoel tot moeder.

Hoe vermenigvuldigen zich daardoor
de mogelijkheden in zijn kleine
leventje: het kan zijn eigen speelgoed
naar zich toehalen, het kan den weg
vinden naar de kast, waar zooveel
moois en lekkers opgestapeld ligt en
feest is het, als die kast per ongeluk
is blijven openstaan; het kan van de
kamer komen in de gang, van de gang
in de keuken — ja, als het geluk hem
mee is, zelfs naar buiten: nieuwe
werelden openen zich voor hem;
steeds meer nieuwe mogelijkheden.

En dat blijft gelden, zijn leven lang;
voor ieder mensch.

Steeds weer hebben we onze beenen
noodig. Steeds weer moeten we
ergens anders wezen, dan waar we
zijn. Zelfs de man in zijn
studeerkamer veert elk oogenblik
oversind, al was het alléén maar om
zijn boeken naar zich toe te halen,
of zijn kachel te voorzien. En de
hulsmoeder, die door haar
werkzaamheden aan huis is gebonden,
is, vooral in de morgenuren, maar
ook des middags en des avonds,
gedurig op de beenen.

Den ganschen dag zwemt het van
mensen op den weg naar de stad en in
de straten der stad, om de plaats te
bereiken, waar ze hun werk hebben
en verreweg de meesten van hen
doen hun werk loopende of staande.

De heele wereld is één druk beweeg
van grooten en kleinen, en enkele
wandelaars, die zich rustig den tijd
gunnen, uitgezonderd, allen in
grootte haast: haastig om bij het
werk te komen, haastig in hun
werk (behalve de tragen, die er
helaas ook zijn), haastig om weer
thuis te komen, haastig om weer
weg te komen.

Door fietsen, motoren, auto's,
treinen, stoomboorten, vlieg-
machines heeft de techniek kans
gezien, de snelheid tot in het
duizelingwekkende op te voeren,
maar zelfs dan nog hebben de
mensen hun beenen noodig!

En pas daardoor, dat wij ons
kunnen bewegen, en als het
wezen moet, ons snel kunnen
bewegen, zijn wij in staat, om de
opdracht, die de Heere den
mensen gaf, uit te voeren. En dat
alles is Zijn wonderwerk. Zijn
wonderwerk zijn de voeten, die
Hij ons gaf, met hun beenderen en
gewrichten, spieren en zenuwen;
Zijn wonderwerk, dat wij die
wonderlijke mechaniek kunnen
gebruiken zelfs zonder er bij na
te denken, de allerdomsten zoo
goed als de allergeleerdsten; en
zonder dat we er ooit les in
krijgen. Wat van den land-
bouwer geldt, geldt ook van
elken „looper": Zijn God
onderricht hem van de wijze.

In gevaar en in verdrukking komen
van de vrijheid, dit evenzeer geldt
van den patroon als van den
arbeider, van beiden gelijkelijk,
zoodat afgewezen moet worden
b.v. deze gedachte, dat hier
alleen de vrijheid van den
arbeider in het gedrang zou
komen. Evenals de fabrikant van
gaskousjes b.v. zijn afzetgebied
en dus zijn bestaansmogelijkheid
in de vervaardiging van dat
artikel ernstig zag aangetast
door de uitvinding van de
gloeidraadlamp, zoo is er in het
steeds verder voortschrijden van
de techniek voor iederen
ondernemer het constante
gevaar, dat hij in apparatuur
en product veroudert en
achterop raakt, dat zijn
werkmethodes hun zin gaan
verliezen, achterhaald als ze
worden door betere, dat zijn
zaak geleidelijk aan of wel
plotseling en snel in verval
raakt. Vanzelfsprekend is
daarbij ook de loonarbeider in
dienst van den ondernemer
direct betrokken. In een
volgend artikel willen wij het
aldus geschetste beeld nader
critisch gaan overwegen in
verband met de sociologische
gevolgtrekkingen, die er uit
gemaakt worden of dienen te
worden o.i.

Wij willen dit artikel, dat anders te
lang zou worden, beëindigen met
te citeren hetgeen Prof. Polak
zich in zijn rede afvraagt bij de
aanschouwing van dat in zulk
een adembenemend ijtempo
voortschrijden van de techniek
(blz. 19): „Komt er een vijfde
stand van robot-slaven, welke
tenslotte de machteloze
menschelijke meesters zal
overvleugelen in de meest
afschuwelijke „vrije" concurrentie,
die ooit is opgetreden? Zal in de
technocratie van een vol-
automatisch bedrijfsleven niet
slechts de al of niet
geschoolde arbeider, maar
voorts ook de voorman, baas en
chef, ja tenslotte evenzeer de
particuliere ondernemer, met zijn
geestesinitiatieven en nieuwe,
kapitalistische denkcombinaties
overbodig worden? Heeft de
maatschappij van morgen
zelve nog een morgen?"

P. GROEN.

GEZINSLEVEN

Welk een rijken zegen geeft God ons
in dat alles. En hoe zijn zij te
beklagen, wien Hij die gave
onthoudt of ontnemt! Als dan
ook de profeet de heerlijkheid
van de Christus-regering teekent
onder allerlei beelden, in een
heerlijke hymne (Jes. 35),
zingt hij ook: „De kreup'le zal
springen gelijk een hert". En
als Christus zelf aan Zijn
heraut uit Zijn werk wil laten
zien hoe Hij is de Messias, zegt
Hij: „De kreupelen wandelen!"

En David zoowel als Habakuk,
beide zangers bij de gratie Gods,
roemen: „Hij maakt mijne
voeten gelijk die der hinden!"
Het is een wondergave Gods,
een rijk geschenk: „zich te
mogen en te kunnen haasten
op zijn voeten!" waarin de
Heere zich verlustigt, gelijk in
elk werk Zijner handen.

Maar stellen we ons nu voor,
wat dat voor den Heere moet
zijn, als de mensch dat
wonderlijke vermogen gebruikt
om daarmee te doen, wat Hem
mishaagt, wat Hij verfoeit.

Ja, we verstaan het, dat Hij
zulks dan haat, en er gruwel van
heeft: „Voeten die zich haasten,
om kwaad te doen."

En nu denken wij daarbij
misschien het eerst aan een stel
inbrekers, die hun booze plan
beraamd hebben, een geschikt
pand hebben uitgekozen, waar
veel te halen is, het geschiktste
uur daarvoor hebben vastgesteld
en dan zich haasten, om hun
slag te slaan: alles gaat dan
even haastig, want ze moeten
klaar zijn voor ze betrapt worden;
en hebben ze de buit binnen,
dan is het opnieuw: „haast je,
rep je", om de buit in veiligheid
te brengen.

Hoe heeft de Heere daar een
gruwel van!

Maar dat geldt ook van den
man, of de vrouw, den jongeling
of het meisje, die heimelijk en
haastig een „verkeerd" huis
binnen glippen: het mag een
kroeg zijn, of een „verdacht" huis,
of een bioscoop of dancing of
wat ook — bang als ze zijn,
dat ze van de menschen, die het
niet mogen weten, gezien worden.

En dan de voeten van die
schooljongens, die onder elkaar
al fluiserend en gesticleerd zijn
overgekomen, om na den
schooltijd met elkaar een
rooftocht te ondernemen naar
een boomgaard, dien ze heimelijk
eerst over, als het moet door de
sloot, dan door een heg, kunnen
binnenkomen en daar dan hun
slag kunnen slaan:

hoe haasten ze zich, zoodra die
lange schooltijd eindelijk om is
en ze weer buiten zijn; alsof ze
door den wind worden gejaagd,
vliegen ze voort; slaan hun
slag, en weer haasten diezelfde
voeten (nu misschien doornat),
om weg te komen!

Ook dat haat de Heere!

Laten we het ons zelf en onzen
kinderen zeggen, hoe die voeten,
die zich haasten tot het kwaad,
zich haasten tot eigen verderf!

HUISMAN.

BOEKBESPREKING

Noodige nabetrachting

In het dagblad „Trouw" — in
het nummer van 28 Januari 1950 —
schreef Prof. Dr. S. U. Zuidema
een kort artikel „Geloof en Leven"
getiteld, waarin hij zich uitsprekt
over de eerste twee deelen van
prof. Berkouwer's „Dogmatische
Studien". Als ik goed lees is

er verband tusschen dit artikel van prof. Zuidema en hetgeen in „De Reformatie“ (o.m. door mijzelf) over bedoelde twee deelen geschreven werd.

Prof. Z. beoordeelt prof. Berkouwer op grond van den inhoud van de eerste twee „Dogmatische Studiën“ als een recht-zinnig en een scherp-zinnig man. Bovendien is deze hoogleraar een zachtzinnig man. Ik geef hier graag prof. Z. het woord: „Zo zachtzinnig, dat er wel lezers zijn, die zijn „nee“ niet duidelijk vernemen, en die aan de verleiding geen weerstand kunnen bieden, hem ten onrechte voor zich in te palmen. En anderen, die zijn „nee“ niet opmerken, en hem er van gaan betichten, dat hij het rechtzinnige „nee“ zou verwaarlozen, waar het in onzen tijd niet verzwegen mag worden.

Maar mij zegt Berkouwer's zachtzinnig „nee“ boekdelen! Want het zachte nee van den zachtzinnigen is krachtiger, omdat het inniger is, dan het bulderend nee van een brigadier“.

Helaas geeft prof. Z. niet aan wien hij in de aangehaalde zinsnede op het oog heeft, maar ik meen niet te vergissen als ik concludeer dat hij zich zoowel richt tot dr H. Berkhof c.s., als tot degenen die zich in „De Reformatie“ met de bedoelde geschriften van prof. Berkouwer bezig hielden. Ik geloof ook dat er onder ons zijn die meenen, dat prof. Z. zich terecht keerde tegen de scribenten in „De Reformatie“, vandaar dat ik het artikel, keurig uitgeknipt, door een familie-lid kreeg toegezonden, wellicht ter verootmoediging.

Men zal zich herinneren dat het oordeel van de barthiaansche hoog- en zeergeleerden zich niet beperkte tot de „Dogmatische Studiën“, maar zich ook uitstrekke over twee na-oorlogse werken: „Conflict met Rome“ en „Karl Barth en de Kinderdoop“. Voor wat het laatstgenoemde werk betrof poogde ik aan te toonen dat prof. Miskotte, prof. van Niftrik en dr Berkhof niet ten onrechte zich waardeerd uitlieten over prof. Berkouwer, al moet toegegeven worden dat die lof het uitbundigst was t.a.v. de „Dogmatische Studiën“.

Nu heb ik de bedoelde twee deelen van de „Dogmatische Studiën“ niet gelezen, en me derhalve, zooals dat behoort, ervan onthouden een eigen oordeel over die geschriften ten beste te geven. Ik poogde slechts aan-nemelijk te maken, en dat op grond van twee andere na-oorlogse werken van prof. Berkouwer, dat de genoemde barthiaansche theologen voldoende redenen hadden tot hun lofzangen op prof. Berkouwer.

Het geschrift „Karl Barth en de Kinderdoop“ houdt zich, tot in den titel toe, bezig met den gedachtegang van Karl Barth over een bepaald onderwerp. En dat het daarbij maar niet gaat over een zaak die slechts wetenschappelijk interessant is, wordt door prof. Berkouwer in de „Inleiding“ van dat boek met zooveel woorden gezegd: „We hooren nl. in onze belijdenis de scherpe afwijking van den „error Anabaptistarum“, die den kinderdoop veroordeelen en reeds daardoor krijgt het aan de orde gestelde vraagstuk direct een kerkelijke betekenis“. (A.w., p. 8; curs. van prof. Berkouwer).

Als ik dus als geloovige dit boek lees dan mag ik hopen ergens daarin te lezen de duidelijke uitspraak dat Barth's leeringen t.a.v. den kinderdoop lijnrecht staan tegenover hetgeen onze belijdenis ons op de lippen legt met de woorden van art. 34 N.G.B.: „Hierom verwerpen wij de dwaling der Wederdooperen, die niet tevreden zijn met een eenig doopsel, dat zij eens ontvangen hebben; en daarenboven veroordelen den doop der kinderken der geloovigen“.

En wél vind ik bezwaren tegen Barth's behandeling van de schriftuurlijke gronden voor den kinderdoop, idem t.a.v. de dogmatische gronden voor den kinderdoop en idem t.a.v. de geschiedenis van den kinderdoop, maar nergens vind ik de onduidelijke uitspraak dat Barth's beschouwingen over den kinderdoop voor de kerk van onzen Heere Jezus Christus een doodelijk gevaar zijn. En dat is nu juist het voornaamste wat ik, als geloovig lid van die kerk, begeer te hooren. Het gaat er toch niet om dat we, ná lezing van zijn werken, met groot ontzag in de stem, concludeeren: „Wat is prof. Berkouwer toch een uitnemend dogmaticus“? Ik ben stellig doordrongen van zijn dogmatische kwaliteiten; een enkelen blik in zijn werken kan ieder overtuigen van zijn enorme belesenheid. Maar het is toch niet de taak van een eenvoudige geloovige om vast te stellen dat een bepaald theoloog zoo knap is op het terrein van zijn vakwetenschap?

Het moge prof. Zuidema ontgaan wat ik precies bedoel. Laat ik dat met twee concrete voorbeelden toelichten.

In zijn boek „The five books of Moses“ (2e druk, 1948) bestrijdt de Amerikaansche hoogleraar O. T. Allis uitvoerig de moderne Pentateuch-critiek. Wellicht zal menig geloovige, gesteld dat hij Engelsch kon lezen, het betoog niet volledig kunnen volgen, de groote lijnen van die kritiek zullen hem toch niet ontgaan. Hij zal eveneens de bestrijding van die kritiek niet tot in alle details kunnen volgen, maar niettemin duidelijk zien, dat deze kritiek op afdoende gronden radicaal wordt afgewezen. En weliswaar rept dat boek met geen woord over de artikelen 3 t/m 7 van de Nederlandsche geloofsbelijdenis, maar dat verhindert den geloovige niet, ná zorgvuldige lezing van dat boek, met blijdschap te constateren, dat hetgeen hij belijdt in die artikelen niet alleen ongeschokt bleef, maar

zelfs nog rijper en dieper voor zijn geestesoog kwam te staan.

Daarom heeft deze geleerde zijn taak t.o.v. zijn medegeleovigen verstaan.

In de tweede plaats verwijst ik naar het artikel „Let op U saeck!“, geschreven door prof. Zuidema in het weekblad „Trouw“, 25 Februari 1949. Daar bestrijdt hij prof. van Niftrik omdat deze een lans brak voor de wijsbegeerte van Sartre. Er is heel wat in dat artikel dat mij te moeilijk is, maar één ding is volkomen duidelijk: de beoordeeling van deze wijsbegeerte. Men hoore deze uitspraak van prof. Z.: „Sartre is vóór alles atheïst. En daarvan lees ik in de Bijbel: „Zou ik niet haten, die U haten? Tot vijanden zijn zij mij“. En elders in dit artikel nog dit: „Hij weet, dat wie dit leert — zoals Sartre — verduisterd is in zijn verstand, omdat hij de waarheid in ongerechtigheid ten onder houdt“. (Het gespatieerde in het eerste citaat is van prof. Z., J. M. Z.).

Ik zie er van af na te gaan hoe prof. Zuidema zich uitdrukte in zijn bestrijding van zijn voormalige collega's op het zendingsterrein. In ieder geval was hij daarin zoo duidelijk, dat ook zijn eenvoudige medegeleovigen in de gebonden kerk van De Bilt het konden begrijpen. En zoo zachtmoedig, dat men in het blad „In de Waagschaal“ prof. Zuidema vergeleek met prof. Schilder. En hoe men in dié kringen over prof. Schilder oordeelt kan voldoende duidelijk zijn uit hetgeen ik bij een vorige gelegenheid citeerde uit het artikel van dr H. Berkhof. Het is mij dus een raadsel waarom prof. Z. het doet voorkomen alsof de zachtzinnigheid van prof. Berkouwer „het van je“ is. Tenzij hij inmiddels spijt ervan kreeg dat zijn „nee“ was als het bulderend nee van een brigadier.

Inderdaad is hij wél zeer zachtzinnig t.a.v. prof. Berkouwer, zooals moge blijken uit dit citaat: „Of ik geen critiek heb? Ja zeker! Zoals hij op mij, zo ik op hem. Maar daar wil ik het hier niet lang over hebben. Want die critiek verstomt toch weer in mij, zodra ik z'n boeken opsla. Soms scheert de schrijver de lat van het moderne en gevaarlijke existentialisme en irrationalisme. Maar hij geeft zich er niet aan over, en is er niet door bevangen“. Dat overigens een Gereformeerd dogmaticus een zoodanige lat moet scheren is anders al bedenkelijk genoeg. En van iemand die een bijzonderen leerstoel voor Calvinistische Wijsbegeerte bezet zouden we graag een wat duidelijker geluid hooren. Want — en over dat feit is prof. Zuidema lustig heengehuppeld — als een dogmaticus zoo over Barth en zijn leeringen schrijft dat de Barthiaansche theoloog daaruit stof voor de compositie van zijn lofzang kan puren en de gereformeerde theoloog (in dat geval ds Bremmer) daaruit concludeert tot gebrek aan rechtzinnigheid, dan is voor den geloovige het zachtzinnige „nee“ zeer gevaarlijk geworden: hij kan er nog alle kanten mee uit. En van iemand die zich opzettelijk met de hedendaagsche theologie bezighoudt mag, meen ik, een geluid gehoord worden dat voor élk misverstand onvatbaar is, temeer nog als dezelfde dogmaticus met zijn handteekeningen bewees hartelijk in te stemmen met het dreunend en harde „nee“ tegen een ieder die niet ten VOLLE instemde met zekere leeruitspraak.

En ik houd me maar eenvoudig bij Gal. 1:8, 9 en spreek dus even absolutistisch als Paulus. En Paulus spreekt niet het dubbelzinnig-zachte „nee“.

Ware ik hoofdredacteur van dit blad, ik zou prof. Zuidema gaarne een heele pagina afstaan om aan te toonen dat b.v. het „nee“ van prof. Berkouwer t.a.v. Barth's leer over den kinderdoop duidelijk en radicaal afwijzend is. Want ik waardeer prof. Zuidema nog te zeer dan dat ik, zonder meer, kan toezien dat hij zich degradeert tot tuinknecht in de „carbonariërs“-kweekerij.

Maracaibo (Venezuela).

Drs J. M. ZINKSTOK.

LITERATUUR EN KUNST

Het goede milieu

Aart Romijn: Het wonder der jaren. Bosch & Keuning N.V., Baarn.

Er zijn veel boeken, die als tweede of derde deel, bij een voorafgaand deel zich aansluiten en die men toch heel goed afzonderlijk kan lezen. Wel ontmoet men er dezelfde figuren in, maar de probleemstelling is zoo geheel anders, de situaties zoo gewijzigd, dat de schrijvers hun personen als geheel nieuw konden introduceeren. Het is dan wel wenschelijk, het voorafgaande deel te lezen, doch noodzakelijk is het niet.

Anders staat het met den nieuwen roman van Romijn, die onlosmakelijk verbonden is met „De Achtergrond“. De schrijver leidt zijn personen niet op-nieuw in, hij stelt hen voor als bekenden van wie de lezers reeds alles weten. Dit maakt het noodzakelijk eerst het voorafgaande deel te lezen, wat op zichzelf geen bezwaar is, daar men dan met een goed christelijk boek in aanraking komt, waarin een interessant probleem wordt behandeld, nl. dat van een intelligenten jongen, die de H.B.S. bezoekt en daardoor boven zijn milieu uitgroeit. Een geval, dat heden ten dage meer voorkomt en dat de aandacht waard is. Voor beide partijen, het gezin zoowel als den zoon, levert de situatie moeilijkheden op. Hoevelen worden niet later door een minderwaardigheidsgevoel gedrukt, wat

tot soms ernstige psychische verschijnselen kan leiden!

„De Achtergrond“ was voor Geert, den held van het verhaal, niet slechts het arbeidersmilieu, waarin hij is opgegroeid, maar ook de christelijke godsdienst, waarin hij werd opgevoed.

In dezen nieuwen roman is de achtergrond dezelfde gebleven. Reeds dadelijk maken we weer kennis met de sympathieke moeder, die opziet tegen haar knappen zoon, inwendig een beetje bang is voor hem, maar hem toch weet vast te houden door haar gebed en liefde.

Evenals in het eerste deel blijft de vader meer in het donker. Wel heeft zijn rustige aard, zijn helder oordeel en gezonde volkshumor een remmenden invloed op zijn zoon, de eigenlijke zorg draagt, naar het uiterlijk althans, de moeder. Haar primitief, ongecompliceerd karakter moet tot de kleine botsingen leiden, die zij toch zoo vreest. Haar typeering wordt zoo zuiver volgehouden in alle omstandigheden waarvoor zij geplaatst wordt, dat zij een der mooiste vrouwenfiguren is uit de christelijke romankunst.

Het aantal personen in dezen roman is niet groot, en zij hebben weinig invloed op de ontwikkeling van de intrige. Geert wordt bediende in een boekhandel en maakt het daar uitstekend. Misschien is zijn opgang wat snel en zijn de ideeën van den jongsten bediende wat eigenwijs, hinderlijk zijn ze niet, terwijl ze een goed beeld geven van een modernen boekhandel met al wat daar omgaat. De figuren van den patroon en den eersten bediende komen goed uit, hoewel zij voor de psychologische ontwikkeling van geringe betekenis zijn.

Van groot belang in dit opzicht is een der winkelmeisjes. Zij heeft respect voor den knappen nieuweling, welk gevoel aangroeit tot hartelijke vriendschap. Daardoor komt zij voor Geert naast Noortje te staan, de dochter van den rijken notaris, oud-klasgenoot en vriendin van den H.B.S.-er. Zijn gevoel voor haar had Geert onderdrukt, daar zijn overdreven gevoel voor standverschil, voortspruitend uit zijn lage afkomst, een liefdesverhouding onbestaanbaar deed achten.

Anders is dit met zijn collega. Hier is de stand geen bezwaar. Heel goed beschreven wordt het conflict in zijn hart, als hij, onbewust daardoor beïnvloed, zijn rijke kennisje diep grieft door haar een pruilboek aan te raden, als iets wat juist voor haar geschikt is. Uitstekend is in dit conflict de houding van het winkelmeisje, dat geen voordeel wil trekken uit de voor haar gunstige situatie, maar hem afwijst op grond van een veel grooter en ingrijpender verschil dan stand en geld, nl. het geloofsverschil.

Hierdoor wordt Geert teruggeworpen op zich zelf en zijn milieu. Logisch ontwikkelt zich het proces. Nooit was hij in wezen los van God geweest, al had zijn trots dat niet willen erkennen. Het meisje heeft het gevoel en heeft er voor zich de consequentie uit getrokken. Geert leert beseffen welk een ongelooflijken rijkdom hij bezit in zijn „achtergrond“, het huiselijk milieu van zijn vrome ouders. Hij gevoelt zich met duizend banden daaraan verbonden.

Langzaam maar zeker voltrekt zich het wonder der jaren aan hem. Hij is geestelijk rijper geworden, het milieu is aanmerkelijk verbeterd, dank zij ook zijn verdiensten.

Wat de lezer al lang kon vermoeden, gebeurt. Het komt met Noortje en hem in orde, hij zal opgenomen worden in die andere wereld, waarnaar hij is toegelooft. Hij beseft, wat hij te danken heeft aan zijn ouders, aan hun opofferingen niet alleen, maar aan hun geloof, dat ook standen overbrugt.

Het wonder, dat zich aan hem voltrekt is, dat hij nu, als een rijke toekomst hem tegenlicht, terugdeinst. Voor niemand en niets wil hij dat oude milieu nu loslaten. Ook dit kan gelukkig worden opgelost, ongewrongen, doordat ook Noortje een geloovig meisje is, dat zich thuis voelt in het arbeidersgezin, omdat daar waarden geborgen zijn, die ver uitstijgen boven geld en standverschil.

Dit tweede deel is een vooruitgang bij het eerste, al zijn ook hier nog wel zwakke plekken. Te schuchter komt nog Geerts verhouding tot God naar voren, die hier een belangrijker factor had moeten zijn. De vrouwenfiguren zijn meer de draagsters van het geloof, dan de mannen. Komt het daardoor, dat over het geheel genomen de teekening der vrouwelijke personen mooier is dan die der mannen, zelfs met Geert er bij?

Er gebeurt weinig indrukwekkends in dezen roman; alles is geconcentreerd op de geestelijke ontwikkeling. En deze wordt uitnemend beschreven in een goeden dialoog. Daardoor zal men dit boek met groot genoegen lezen; het brengt spanning, maar ook ontspanning, omdat het een christelijke roman is. En dat is veel waard in dezen tijd, waarin het leven zoo vaak absurd genoemd wordt door hen, die den goeden achtergrond missen.

Gron.

H. S.

